

news letter

... vládní krize
vrátila pozornost zpět
k programům
a ideovým hodnotám...

Česká politika mezi dvěma volbami a po zářijové vládní krizi

Jiří Weigl

Autor je výkonným ředitelem
Centra pro ekonomiku a politiku

Jiří Weigl:
Česká politika mezi
dvěma volbami a po
zářijové vládní krizi

Ladislav Jakl:
Irové nehlasovali
o rozšíření

Robert Holman:
Stupidní pakt
stability?

Václav Klaus:
Recenze knihy
N. O'Sullivanova
„Fašismus“

Červnové volby a vývoj v následujících 3 měsících potvrzují několik obecnějších, delší dobu se prosazujících trendů v české politice. Prvním z nich je postupné, ale trvalé a stále viditelnější oslabování politických sil, které byly spojeny se svržením komunismu v roce 1989 a které prosadily či se podílely na základní orientaci transformace české ekonomiky a společnosti směrem k svobodné společnosti a volnému trhu. Druhým je přetrvávající krize koaličního vládnutí, která trvá od poloviny devadesátých let. Třetím pak je primát mocenské účelovosti před programovým fundamentem při sestavování vlád, který je alespoň u posledních tří vlád zcela markantní.

První tendence je do určité míry objektivní a její kořeny můžeme sledovat od poloviny devadesátých let, přestože až do současnosti nebyla rozpoznána a adekvátně reflektována v politických kruzích ani v médiích. Přitom tato změna nálad a preferencí v transformující se společnosti, která prošla zásadní systémovou změnou vyvolávající velká očekávání, ale přinášející i nevyhnutelnou deziluzi, je zákonitá a prošly jí všechny postkomunistické země, často daleko dříve a velmi dramaticky. Střídání politické pravice a levice u moci v České republice probíhá poněkud netypicky, nestandardně a spíše jako reakce na konflikt jiného typu, než jakým je tradiční pravolevý politický souboj.

Pravice u nás ve druhé polovině devadesátých let neztratila moc v důsledku standardní volební porážky, ale proto, že se na

pravici se v té době rozhořel sebezničující střet, motivovaný krizí koaličního vládnutí ve středoprávní vládní koalici na straně jedné, a pokusem části polistopadového establishmentu politickou scénu zásadně přestrukturovat vyvoláním politické krize, a tak zabránit nástupu populisticky se prezentující levice.

Obě dvě příčiny konfliktu na pravici měly dlouhodobý účinek a jejich následky ovlivňují politické dění až do současnosti.

Jako odstrašující příklad do budoucna nadlouho zapůsobila konfliktní forma fungování vládní koalice z dob Klausových vlád, neúspěšně řešících problém koexistence malých a velkých stran ve vládě. Od této doby je pro každého vítěze voleb noční můrou představa malých stran jako vyděračských koaličních partnerů nárokových si nadproporcionální podíl na moci a neustále se profilujících pro ve-

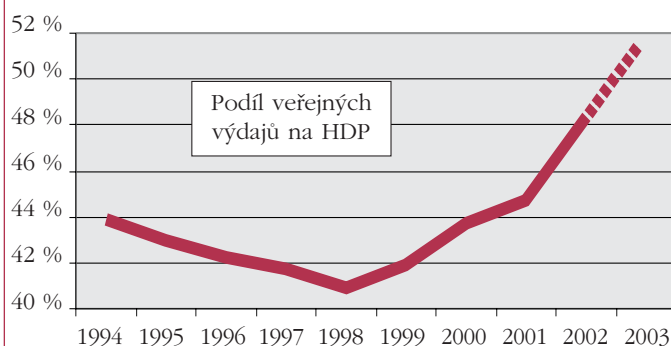
řejnost jako jakási druhá, vnitřní opozice vlády, v níž sedí, zatímco malé strany instinktivně bojují proti možnosti být převálcovány stranou velkou. Tento delikátní problém, řešitelný snad státnickým umem a politickou prozíravostí stranických vůdců v případě programově blízkých koalic, se stává zásadním v případě variant programově obtížně definovatelných koalic širokých.

Není divu, že sociální demokracie po vítězství v volbách v roce 1998 dala přednost jasně formulované procedurální toleranci ve formě opoziční smlouvy s hlavním programovým oponentem ODS, než nejisté široké koalici s malými stranami, v jejichž loajalitu na základě těchto zkušeností oprávněně nevěřila.

Levice, reprezentovaná ČSSD, nedostala volebními vítězstvími jinak obvyklou možnost realizovat svůj program. První i druhá vláda ČSSD byly nuceny brát ohled na nesocialistické partnery. Fenoménem, který přirozeně střídání levice a pravice u moci v České republice komplikuje, je postavení KSČM na naší politické scéně. Komunisté, kteří přečkali první polistopadovou éru antikomunismu, v následujících letech zjistili, že otev-

ŘÍJNOVÝ GRAF CEPU

Vývoj míry státního přerozdělování

Zdroj: 1994–2002 MF ČR (2001 předběžné, 2002 předpověď), 2003 předpověď CEP

řené nedistancování se od éry komunismu jim sice nedává šance na volební vítězství, ale zato jim prakticky bezprácně poskytuje stabilní elektorát lidí, kteří z nejrůznějších důvodů současně poměry zásadně odmítají. S tím, jak se vzpomínky na totalitu propadají do minulosti, začíná radikálně opoziční pozice nést v průběhu času KSČM ovoce v podobě rostoucího počtu voličů, kteří ani nebyli s minulým režimem přímo spojeni. Vedení KSČM se až dosud cítí velmi pohodlně v této pozici a vůbec se nesnaží o jakoukoliv formální či programovou změnu image, která by zabírala i na středové voliče. Až dosud je to sice taktika úspěšná, jak o tom svědčí zvyšující se počet komunistických poslanců, senátorů, starostů atd., ale má i své značné limity. KSČM je na politické scéně stále páriou, s níž je demokratickým stranám neradno si zadávat.

V důsledku toho ČSSD, která se na české politické scéně označuje jako jediná demokratická levice, nemá důvěryhodného programově blízkého partnera, který by jí umožnil většinovou levicovou vládu sestavit. Středová KDU-ČSL, u níž existuje největší programový průnik s ČSSD, dostatečnou silou nikdy nedisponovala a je navíc příkladem onoho komplikovaného menšího partnera schopného v případě potřeby přejít na druhou stranu.

Druhým fenoménem, který až do současnosti vytváření programově blízkých koalic u nás komplikoval, je onen zmíněný konflikt na pravici, který se v posledních letech stal de facto osou, kolem níž se politické dění otáčí. On je příčinou účelovosti, která stojí za konkrétním mocenským uspořádáním namísto programových otázek, a to až do současnosti.

Základní motivy politického boje v posledních letech proto u nás lze charakterizovat s určitou mírou zjednodušení jako snahu o marginalizaci ODS ve prospěch stran bývalé Čtyřkoalice a jejich nestraničských politických spojenců při udržení KSČM mimo hru, respektive z druhé strany snahu tomuto scénáři zabránit. Důsledky jsou zřejmé. Nejde pouze o to, že politické metody použité v tomto boji rozvrátily důvěru na politické scéně a vyvolaly osobní animozity. Podstatnější pro další vývoj je to, že se na dlouhou dobu z politiky začal jakoby vytrácet její základní ideový a světonázorový obsah. Politické fronty přestaly kopírovat standardní schéma levice x pravice a začaly se pohybovat

kolem zcela jinak definovaných silokřivek.

Nejprve opoziční smlouva mezi ODS a ČSSD svázala dvě programově protichůdné strany tolerančním vztahem motivovaným z obou smluvních stran obavou z přímého koaličního vládnutí s nespolehlivými partnery. Přestože tento morganatický svazek překvapivě fungoval a umožnil ČSSD 4 roky celkem klidné vládnout, zatímco ODS poskytl po předchozí krizi čas na konsolidaci, kterou potvrdila v komunálních a regionálních volbách v r. 2000, obě strany za něj nakonec musely zaplatit cenu, a to ne malou. V letošních volbách ODS nezvítězila a omezila svůj elektorát pouze na onu jednu čtvrtinu skalních voličů. Racionální argumenty o nevyhnutelnosti opozičně smluvního řešení, jakkoliv pravdivé a logické v tehdejší politické konstelaci nebyly schopny kompenzovat rozčarování části dosavadních voličů ze spolupráce s hlavním ideovým protivníkem. I vítězná ČSSD relativně oslabila a na levici jí vyvaltel velmi silný soupeř v podobě KSČM, která jako téměř protisystémová opozice vysává hlasy radikálně nepokojených.

Nepevný tábor protivníků ODS upadl do zvláštní schizofrenie. Na jedné straně se jeho část představovaná stranami US, ODA a DEU pokoušela nadále pokračovat v ideologickém vymezování se vůči ODS jako jediná autentická „obrozená“ pravice, na druhé straně se dostávala do područí tzv. nepolitické politiky, jež jako základnu pro politickou akci neuznává pevné světonázorové zakotvení, ale vágní morálně se definující kritéria hlásaná různými nezávislými osobnostmi z řad elity. Zmíněné politické strany tak byly lapeny do pastí různých účelových konglomerátů s různými „občanskými iniciativami“ a „osobnostmi“, jejichž efekt na politickou věrohodnost a čitelnost této části politického spektra byl velmi negativní.

Výsledkem tohoto vývoje se stalo zvláštní politické dilema, které orámovalo období před volbami i po nich. Pro veřejnost byla do protikladu k reálnopolitické, transparentní a mocensky motivované opoziční smlouvě, jež byla prezentována jako popření politických programů ODS i ČSSD, postavena představa politiky, jejímž tmelem není ani ideový průnik, ani mocenský kalkul, ale nejasná a vágní „slušnost“ a různá morální zaklínadla.

Díky kouzlu nechtěného tento koncept na veřejnost při volbách nezabral pokud jde o bývalou

čtyřkoalici a různé ministry vzniklé z iniciativ. Překvapivě však ovlivnil ČSSD, která jej současně s výměnou na postu předsedy přejala a s jeho pomocí se distancovala od éry právě skončeného Zemanova vládnutí. Právě tato „reklamní“, pro média určená slušnost a moralizování spojené s osobou Vladimíra Špidly umožnily zakrýt před volbami veřejnosti fakt, že v ČSSD došlo k velkému ideologickému pohybu směrem doleva, a přesto získat poměrně slušnou podporu středových voličů, kteří dříve volili strany nesocialistické.

Syndrom morálky a slušnosti, který navenek ovládl ČSSD pak logicky vedl k alianci s dlouholetými hlasitými vlastníky těchto hodnot - lidovci a US s prezidentem v pozadí, volebními výsledky značně ořesenými a zdecimovanými. Napohled tedy konečně byla sestavena vláda s kýženým cílem marginalizace ODS a izolace komunistů. Zdá se však, že se tento cíl minul dobou i podmínkami. Slušnost a morálka nemohou být obsahem politiky, ale pouze její formou. Právě podcenění obsahu společného vládnutí se ukázalo již za 2 měsíce Achillovou patou nové vlády.

V osobě Vladimíra Špidly se ČSSD posunula doleva a čeká jí zásadní střet o levicového voliče s nastupující silnou KSČM. Špidla chce být pro levicového voliče přesvědčivý a chce realizovat svůj program, který je v mnoha směrech přijatelný pro KSČM. Koaliční partnery potřebuje pouze kvůli 31 hlasům ve sněmovně, které mu chybí. Od počátku nebyl připraven tento program obětovat v zájmu koalice. K tvrdému postoji je puzen jak slabostí partnerských stran, které jsou na setrvání ve vládní koalici téměř existenčně závislé, tak vědomím, že vládní většina je minimální a ve hře jsou i jiná uspořádání, která by ČSSD zaručila daleko větší vládní stabilitu. Otevřená koalice s KSČM by měla programovou logiku, pohodnou většinu v Parlamentu a zbavila by komunisty výhodné pozice jediné levicové opozice bez námahy sbírající hlasy nespokojenců. O politické ceně této varianty se v ČSSD vede spor. Pokud by měl být nucen k programovým ústupkům, potom by daleko stabilnější bylo opakování opoziční smlouvy s ODS, byla-li by k tomu ochotna, protože v tom případě by získal alespoň jistotu stability. Ani programovou ani hlasovací jistotu mu současné uspořádání neposkytuje. Obě alternativy mají v ČSSD vlivné zastánce a premiér investováním do

nestabilní současné konstelace velmi riskuje i jako předseda strany.

Bez ohledu na tyto zcela zjevné slabiny nové vládní většiny panovalo u našich opinion makerů po 3 měsíce přesvědčení, že slušnost, morálka a třesuté huráevropanství zvítězí nad ideologií, programy a na mocenských kalkulacích založenou reálnopolitiku.

Zářijová vládní krize, sice nakonec zahraná do autu podivným koaličním dodatkem, nás však vrátila na zem. Vláda se při první kolizi okamžitě téměř položila a její hlavní protagonisté - US a ČSSD se v jejím důsledku dostaly do vážných vnitřních obtíží, které setrvání současného uspořádání činí velmi nepravděpodobným.

Vládní krize měla z tohoto pohledu jeden velmi pozitivní význam. Ukázala, že programy a ideologie jsou nakonec i v naší politice skutečně v konečném důsledku podstatné a tvoří skutečný vlastní základ každé delší dobu udržitelné vládní koalice. Z vládní krize odešla jedna důležitá zpráva pro voliče - volební programy stran, i když jsou po volbách porušovány a neplněny, mají přesto význam - minimálně jako příčina špatného svědomí politiků či dokonce politických sebevražd viníků. Hlasování Hany Marvanové o daňových zákonech bylo takovým krokem pro Unii svobody.

Vyostřená atmosféra krize pak ukázala, že se slušnost a morálkou je na tom současná vládní garnitura přes rozsáhlou sebezprezentaci minimálně stejně jako vlády předešlé.

Po vládní krizi je zcela zjevné, že vládnoucí levicové křídlo ČSSD má daleko blíže ke KSČM než k lidovcům, nota bene Unii svobody. Současně se ukázalo, že toto křídlo je odhodláno využít všech možností, jak své ideové představy ve vládě prosadit a ve společnosti realizovat. Současný premiér je ideologický socialista a skutečně nehodlá dělat žádnou reálnopolitiku. Je přesvědčen o správnosti a morálnosti svého světonázoru a nehodlá s ním obchodovat. Jestliže byl prezidentem v krizi nakonec dotlačen k ústupu, neznamená to, že zapomněl na své socialistické přesvědčení. Koaliční dodatek interpretuje jako podrobení vzpurné Unie svobody a záruku, že se výsledek hlasování o daních již nikdy nebude opakovat.

Unie svobody naopak nyní jasně vidí, že celá veřejnost ví, o co jde premiéru Špidlovi, a že to má se svobodou trhu a liberálními hodnotami jen velmi málo

společného. Jestliže vládní krize vrátila pozornost zpět k programům a ideovým hodnotám, je Unie svobody ve velmi překerní situaci. Místo ve vládě umožňuje pouze otevřená podpora socialistického programu, kterou však veřejnost považuje za zradu a amorálnost. Svěrázná interpretace dodatku koaliční dohody ze strany US, která ji vysvětluje jako právo veta 8 unionistických poslanců nad vládní legislativou, sotva koho přesvědčí. Bude-li mít každý poslanec US právo zablokovat předložení zákona, s nímž nesouhlasí, do Sněmovny, skandál se sice vyhne Parlamentu, ale vláda bude vystavena permanentním koaličním krizím. Je evidentní, že tak rozdílně interpretovaný dodatek nevyřešil vlastně nic a poskytl všem pouze oddechový čas.

Obtíže ODS i ČSSD s opoziční smlouvou i křeče US v současné vládě ukazují, že v očích voličů je pravolevý pohled na politické spektrum určující a že obtížně tolerují jiné modely přeskupování politické scény. Ukazuje se, že strany mohou rozsáhleji spolupracovat s protivníky z opačné části politického spektra, nebo přebíhat z jednoho ideového tá-

bora do druhého bez nebezpečí závažných důsledků na jejich elektorát pouze tehdy, pokud disponují ještě navíc nějakou další specifickou charakteristikou. Příkladem budiž KDU-ČSL, která je na prvním místě veřejností i svým elektorátem vnímána jako strana klerikální, strana konfesionální. Politické veletiče, které provádí a její ochota přebíhat ze strany na stranu - pro ostatní smrtící defekt - je věrným elektorátem přehlížena a tolerována, neboť základní identifikační znak strany je jiný a na našem politickém trhu unikátní.

Jednoduše řečeno - strany ukotvené ve společnosti přimárně na jiném než čistě politickém principu - náboženském, národnostním atd. mají daleko větší manévrovací prostor a větší imunitu proti ztrátě voličské přízně při odklonu od politického programu. Pro občanské strany je naopak každý takovýto manévr velmi riskantní.

Pro příští měsíce tedy můžeme čekat, že mudrování na téma slušnost a morálka jako hlavní charakteristika této vlády konečně zmizí. Čeká nás stará mocienská šachová partie, tak jako

tomu bývalo vždycky. Míra nejistoty je však pro pokus o prognózu vyšší, než tomu bývalo dříve. V následujících 3 měsících politickou scénu zásadně poznamenají 3 události - komunální a senátní volby, stranické kongresy ODS a US a volba nového prezidenta. Všechny mají šanci stát se impulsem, který bude mít za následek podstatné změny na politické scéně. Výsledek voleb bude klíčový pro vývoj v ODS a stejně fatální bude zřejmě jejich dopad i pro další fungování Unie svobody. Volba prezidenta může být vážnou zkouškou soudržnosti vládní koalice i ČSSD samotné.

Zásadní bude vývoj následujících měsíců i pro ODS, která zůstává jediným silným reprezentantem éry listopadu 1989 na naší politické scéně. Již zmiňovaný boj na pravici sice vyhrála - její někdejší soupeři se dnes všichni nacházejí ve stavu větší či menší agónie - nicméně toto vítězství má i svá nezanedbatelná rizika. Nejde ani tak o osobu předsedy, která poutá největší mediální zájem. Jde o celkové politické směřování strany, o to, zda si uchová dosavadní vyhraněně pravicovou orientaci, či se

„rozkročí“ a stane se jakousi střechou, pod níž se skryjí další politické proudy, jež v uplynulých letech v politice neuspěly. Obě alternativy mají svá rizika a nejistý ohlas u názorově vyhraněného elektorátu.

Lze tedy říci, že česká politika se nachází na křižovatce. Trpí sice starými neduhy - slabostí a rozhádaností koalic, jejich účelovostí a nedostatkem programového fundamentu a je stále poznamenána sarajevským syndromem a fenoménem nereformované KSČM. Současně však poskytuje i nadějnější perspektivy. Máme šanci přirozeným způsobem dospět k vytvoření transparentní a stabilní pravolevé struktury. Na pravici je tento vývoj nadějnější, na levici však zřejmě bude značně komplikovaný. Zprůhlednit politické dění může i změna na postu prezidenta. Etapa politické dominance levice, v níž se Česká republika nyní nachází, je sice zřejmě zákonitá, ale na rozdíl od Polska či Maďarska máme slabou levicovou vládu s nejistou budoucností. Nezapomeňme, že nedávno padla slova o předčasných volbách, a to nikoliv pouze z opozičních úst.

ŘÍJNOVÝ KOMENTÁŘ CEPU

Irové nehlasovali o rozšíření

Máme být vděční hodným Irům za to, že nás pustí do Evropské unie. Tak je vykládán výsledek opakovaného irského referenda o smlouvě z Nice. Jenže Irové nehlasovali o rozšíření EU. Tak bylo jejich referendum jen falešně účelově vykládáno. Irové hlasovali o konkrétním znění smlouvy, která má EU posunout dále směrem k hluboké unifikaci a centralizaci.

Důvod, proč bruselští eurooptimisté a jejich spojenci (včetně těch našich a včetně spřátelených médií) zamlžují vlastní smysl referenda a vnucují nám téma nepravé, je dvojitý. Jednak Irové měli zapomenout, proč loni hlasovali proti, měli zapomenout, že smlouva z Nice je završením postmaastrichtského procesu směrem k Evropě pod vládou regulí, kvót, všemožných omezení a moci byrokracie. Místo toho si měli myslet, že hlasují o dobru pro desítky miliónů obyvatel zemí čekajících na členství a že v tu chvíli musí jít jejich pochybnosti o smlouvě samotné stranou.

Probruselští politici po celé Evropě investovali ohromné

množství energie do loňského referenda, které mělo dokázat vděčnost Irů za bruselskou péči. Jenže Irové řekli ne. Řekli ne jak na základě svých dosavadních (podle europropagandistů bezproblémových) zkušeností s EU, tak i na základě znalosti konkrétního dokumentu smlouvy z Nice, o kterém se hlasovalo.

Šok z výsledku prvního referenda byl veliký. Pozorovatelé, dívajícího se z odstupem, musí napadnout, proč se vlastně o tak nesporné věci vůbec hlasuje. Proč volit mezi dobrým a špatným rozhodnutím? Vždyť pokud je cokoli předmětem demokratické volby, je legitimní a oprávněně hlasovat podle svých názorů a zájmů! Nám však bylo toto hlasování předkládáno jako boj mezi pokrokem a zpátečnictvím. A tak jsme byli svědky čehosi v moderní evropské historii nevídaného. Bruselští politici došli k závěru, že Irové loni prostě hlasovali špatně a musejí si to zopakovat. Legitimní postoj při svobodném hlasování byl zpochybněn a za cenu pokrocení pravidel referenda bylo připraveno

hlasování nové. Tomu pak předcházela ještě mnohem mohutnější kampaň než prvnímu.

A zde již eurooptimisté investovali mnohem více úsilí. A oproti prvnímu referendu ještě silněji posílili podvržený obraz referenda jako hlasování o rozšíření EU. Jenže platnost této smlouvy věčně se vstupem dalších zemí nespojuje s rozšířením EU jí nemůže být podmiňováno. Lépe řečeno, takové podmiňování je jen politickým závazkem těch, kteří potřebovali smlouvu prosadit. Ale i v případě, kdy přijmeme tezi, že bez platnosti smlouvy z Nice by se EU k rozšíření v roce 2004 asi neodhodlala, je otázkou, zda by to skutečně integraci nových zemí bylo na škodu. Irsko mimochodem vstupovalo do EU v době, kdy její federativní tvář ještě neexistovala. Včlenění do tehdejšího mnohem volnějším svazku bylo daleko jednodušší. Bez účinnosti smlouvy z Nice by k rozšíření EU došlo pravděpodobně o dva či tři roky později, ale takové rozšíření by pro nové země bylo jistě hladší a bez velkých dopadů na legislativu, míru

regulace a konkurenceschopnost, jako tomu bude patrně nyní.

Irové hlasovali o míře unifikace, byrokratizace a centralizace EU. Proto loni řekli ne. Nyní byli zastrašeni, že ne znamená vyloučení uchazečských zemí z evropské integrace a pod tímto tlakem svůj názor změnili. Jsme rádi, podporujeme rozšíření, oslavovali výsledek referenda aktivisté kampaně za hlasování ANO. Ale my jsme pro rozšíření také, jen se nám nelíbí pokračující militarizace EU, říkali v televizním zpravodajství odpůrci. A nejde jen o militarizaci. Jde i o další prvky, dosud náležející státu, kterých po schválení smlouvy z Nice začne nabývat EU, a to bez kontrolních demokratických prvků, kterými zavedené státy disponují.

Naše média novému hlasování Irů jednohlasně tleskají. Irové nám prý otevřeli dveře. Podle mne je ale pozornější hostitel ten, který nechá hosta raději chvíli čekat, aby stačil trochu uklidit, než ten, který vpustí hosty do domu plného nepořádku. Hostům pak nezbude, než se zapojit do úklidu. A právě to nás po Irském „NE, vlastně ANO“ asi čeká.

Ladislav Jekl

RECENZE KNIHY „FAŠISMUS“

Brněnské **Centrum pro studium demokracie a kultury** udělalo v roce 2002 velký ediční počín vydáním nesmírně zajímavé a dobře čtivé knihy Noëla O'Sullivanova „**Fašismus**“, v originále uvedené ve Velké Británii na knižní trh již v roce 1983. Pro ty z nás, kteří prožili komunismus a kteří v té době četli o fašismu všechno možné, protože cítili jeho strukturální podobu s komunismem, je to nesmírně důležité a inspirativní čtení. Jsem však přesvědčen, že je tam leccos i o dnešku, o dnes dominantním politickém stylu, který autor nazývá „**aktivistický politický styl**“ a který řada z nás - spolu s ním - považuje za předstupu nebezpečného „Brave New World“, ke kterému stále více směřuje naše soudobá civilizace. I já si myslím, že jak západní, tradičně demokratický svět, tak východní, postkomunistický svět už dávno není světem „**omezeného politického stylu**“ (v originále je „limited“, ač já bych dával přednost slovu „constrained“, které v podobném významu používá Thomas Sowell). Zejména dnešní evropský politický aktivismus (hlavně v jeho bruselské verzi) znamená vážné ohrožení obvyklého chápání svobody a demokracie.

Sullivanova kniha je na straně

jedné polemikou se standardní literaturou o fašismu a na straně druhé originálním politologickým příspěvkem, který bychom si měli dobře prostudovat. Pokusím se proto zrekapitulovat jádro jeho argumentace.

Fašismus - na rozdíl od jiných autorů - nepovažuje Sullivan za „**blesk z čistého nebe**“ (název 1. kapitoly). Překvapení z fašismu spojuje s „naivním optimismem, který je nejnapadnějším rysem moderního západního kulturního a politického života“ (str. 13), s „vírou v možnost zdokonalení lidstva, která vystřídala starou víru v neodstranitelnost zla“ (str. 14), s „ideologií mobilizace mas“ (str. 19), s „v podstatě progresivním vývojem společnosti“, s „prohloubením nacionalistického citění“ (str. 27), s „všeobecnou duchovní nervozitou západního světa“ (str. 29) i s „jasnou tendencí k politickému extremismu“ (str. 35). Toto všechno považuje autor za empiricky zdokumentovatelné rysy současné civilizace, což je názor, který sdílím.

Tzv. „**nový aktivistický politický styl**“ (název 2. kapitoly) jako „všeobecná přeměna západního politického života“ (str. 39) je odvozován již od konce 18. století, tedy od Rousseaua a Francouzské revoluce. Je cha-

rakterizován opouštěním myšlenky, že „poutem společnosti je zákon“, neboť za základ společnosti je od té doby považován „společný cíl“ (str. 40), rozmazaním „jasné hranice mezi veřejným a soukromým životem“ (str. 41), nahrazením „individualistického pojetí života pojetím kolektivistickým“, ztracením „vrozené úcty k ústavním formám“ (str. 42) a odmítáním „uznání existence historických hranic země jako závazných ukazatelů její velikosti“. Fašismus byl mimořádný hlavně v tom, že to všechno došlo od konce a do extrému, že „nahradil stát hnutím“ (str. 44) a že se stal „nejúplnějším vyjádřením tohoto nového politického stylu“ (str. 46). Patří sem „politika jako aktivistické křížácké tažení“ (str. 47) a pseudo-náboženský charakter fašismu, „slepá víra, že vláda lidu je totožná s dobrou vládou“ (str. 53) a v neposlední řadě „pojetí demokracie, v níž mimoústavní činnost úplně nahrazuje parlamentní instituce a ústavní postupy“ (str. 60). „Svoboda jako boj a teror“ (str. 63) vede k tomu, že se „novou koncepcí svobody nemyslela občanská svoboda, chápaná ve vnitřním smyslu seberealizace“ (str. 65), ale „pravá svoboda“, která znamenala nejen „bezpodmínečnou poslušnost fašistickému režimu“ (str. 67), ale i „víru v nekonečnou schopnost lidské vůle řídit historii a měnit lidský osud“ (str. 79).

Ve 3. kapitole je kladen důraz výkladu na „**fašismus jako teatrální politiku**“ a na „přeměnu politiky v záležitost mýtu“

(str. 94). „Za pomoci podívané, her a rituálů má být jedinec vytažen ze své izolovanosti a má splynout s masou“ (str. 99). Proto „ceremoniální typ masové demokracie“ (str. 114) a hlavně „éra davů“ (str. 117).

„**Fašistický světový názor**“ (kap. 4) není podle autora „hrůznou úchylnou od západní politické tradice, ale je s ní v přímé spojitosti“ (str. 129). Obsahuje v sobě **korporativismus** jako „všezahrnující vizi organické, duchovně sjednocené a morálně obrozené společnosti“ (str. 130), „**permanentní revoluci**“ (str. 136) jako metodu jak překonat „politickou apatii mas“ (str. 145), „**vůdcovský princip**“ (str. 147), podle něhož je „vůdce odpovědný osudu, nikoli lidu“ (str. 155) a v neposlední řadě „**mesiáské poslání**“ (str. 158).

K tomu není třeba téměř nic dodávat. S drtivou většinou těchto názorů nezbývá než souhlasit. Nás musí trápit zejména to, že se může jednat o „**předzvěst budoucího směřování politického života**“ (str. 180), že je nejen „pravý fašistický ideál vyjádřen v hesle: Evropa jeden národ“ (str. 182) a že podle autora hrozí něco jako „fašismus s lidskou tváří“. Autor si všímá i snadnosti vzniku „hlubokého pocitu kulturního odcizení“ a možnosti „vytvoření takového intelektuálního klimatu“, kdy se ztrácejí všechna zbývající morální a politická omezení“ (str. 146). To mně až moc připomíná i některé jevy naší současnosti.

Václav Klaus

ŘÍJNOVÁ GLOSA

Stupidní pakt stability?

Je tomu deset let, kdy Evropská unie přijala pro své postmaastrichtské období tzv. pakt stability. Jeho cílem bylo zajistit alespoň minimální fiskální odpovědnost velmi různorodého souboru zemí, chystajících se vytvořit měnovou unii. Různorodého jak ekonomickou úrovní, tak především co se týče chuti dělat politiku na úkor příštích generací. Pakt stanovil pro své členy maximální limit rozpočtového schodku v neskučné výši 3 % HDP ročně.

Když jsme v podmínkách nákladné transformace museli snášet daleko větší tlak na státní pokladnu, jen jsme kroutili hlavami nad měkkostí takového kritéria pro země, které by si mohly klidně dovolit hospodařit s přebytkem. Sami jsme usilovali v praxi o nulový schodek a v legislativě o zákonnou povinnost vyrovnaného rozpočtu.

O to více jsme nyní šokováni výroky šéfa Evropské komise Romana Prodiho, že pakt stability je „stupidní“ a že je třeba být k zadlužování tolerantnější. Proč? Protože nejen malé Portugalsko, ale i klíčové země EU - tedy Francie, Německo a Itálie, mají problémy s dodržováním i oněch měkkých tří procent. Jinými slovy, je-li podle Prodiho i minimální fiskální zodpovědnost „stupidní“, pak „nestupidní“ je asi bezbřehá nezodpovědnost.

Pro každého liberálního ekonomu i poctivého hospodáře je to věc nepředstavitelná a nepřijatelná. Pro naši socialistickou vládu je to ale určitě zpráva dobrá - nesplacitelné dluhy už nebude dělat sama, ale i sám její velký vzor: EU.

Robert Holman

cep
CENTRUM
PRO EKONOMIKU A POLITIKU

CEP je nestátním institutem pro ekonomická a politická studia založeným v r. 1998 Václavem Klausem

Cílem CEPu je šíření a podpora idejí svobodné společnosti a tržního hospodářství

Semináře a publikace CEPu poskytují analýzy a názory předních odborníků

Semináře jsou volně přístupné široké veřejnosti a studenti mají výraznou slevu na předplatné publikací

Od září 2002 CEP vydává pravidelný měsíční newsletter Internetová stránka CEPu umožňuje vyhledávání v několika stovkách textů, které se zabývají aktuálními i nadčasovými hospodářsko-politickými problémy

Na internetové stránce CEPu si lze objednat jednotlivé publikace nebo se zaregistrovat k jejich celoročnímu odběru

Centrum pro ekonomiku a politiku
Politických vězňů 10, 110 00 Praha 1
tel. a fax: 222 192 406 www.cep.cz cep@iol.cz